

Ona Trepal Rubirola
Tutora: Eulàlia Grau Costa

Facultat de Belles Arts de Barcelona
Grau en Belles Arts
Juny 2017

Aquest treball pretén construir una aproximació a l'espai de convivència d'una comunitat particular i el seu entorn natural proper, mitjançant la construcció de dispositius espacials a fi de propiciar una manera sensible d'habitar l'espai natural i de cercar mecanismes perquè esdevingui l'intercanvi comunitari. Es proposa també una vinculació directa entre els processos d'auto-construcció manual i de compartir en carn i ossos i la capacitat per establir comunitats i espais d'escolta sensibles vers l'altre i la naturalesa.

Paraules clau:

espai natural, construcció, paisatge, comunitat, fer a mà.

The purpose of this work is to help build an approximation of the 'space of coexistence' of a particular community and its' natural surroundings. Through the construction of spatial devices it promotes a sensitive way to inhabit natural space and to find mechanisms for the exchange of community. It also proposes to encourage a direct link with the processes of manual self-building and to develop our capacity for establishing community listening spaces or safe escapes in nature where we can share with one another in flesh and bone.

Key words:

natural space, construction, countryside, community, do manual.

AGRAÏMENTS

A l'Eulàlia Grau, tutora d'aquest treball, per la seva dedicació i guia al llarg dels últims mesos i la seva confiança.

A en Lluís Morera de Ca l'Oliver Molí Paperer per la seva col·laboració en aquest treball i per transmetre'm la passió per l'ofici paperer.

A la Roser Oduber i en Joan Vendrell del Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat El Forn de la Calç, CACIS, i a la seva filla Irene, per oferir-me la possibilitat de realitzar la beca de residència al seu centre i per l'energia dedicada a la meva proposta.

A l'Aleix Grifoll, amic i cisteller, per la seva confiança en mi, i per l'entrega i participació professional en la intervenció *Quiosc de les estacions*. També al col·lectiu de cistellers i cistelleres per seguir fent el que fan i per tant d'aprenentatge.

A la Maria Vidal i l'Anna Serra de l'ajuntament de Sant Joan les Fonts, i a l'alcalde Joan Espona, per l'ajuda facilitada i la seva col·laboració en aquest treball.

A la brigada municipal i jardiners de Sant Joan les Fonts per la seva participació i entusiasme en la realització de la intervenció

Quiosc de les estacions, i als veïns per apropar-se a mi i rebre la intervenció amb les mans obertes.

A la meva família per la paciència i confiança.

A amics i amigues que m'han acompanyat en els moments d'eufòria i en els moments més crítics.

A l'equip de professors i professores del departament d'escultura per estar presents i per la seva ajuda.

A tots els companys de la facultat que d'una manera o altre m'han acompanyat i ajudat en la realització d'aquest treball.

ÍNDIX

Introducció	9
Objectius	11
Desenvolupament d'idees i marc referencial	13
El paisatge com a producte de la naturalesa i la cultura	13
L'espai natural construït. Pràctiques generadores de paisatge	14
Habitar l'espai natural: construir espais del comú	18
La mà, instrument de reflexió íntima i pont de comunicació amb l'altre	20
El procés creatiu com a experiència d'intercanvi comunitari	22
Desenvolupament procés artístic	24
Em torno permeable al context. Importància de l'espai natural	24
Fer amb les mans	27
La construcció participativa com a espai de comunicació i intercanvi	28
Diari: recull de la vivència personal i de l'experiència col·lectiva	30
La intervenció és el pont per habitar l'espai natural	31
Intervencions artístiques	32
Primer túnel	32
Quiosc de les estacions	40
Aviari de l'apropament	51
Conclusions	64
Bibliografia	66

INTRODUCCIÓ

Aquest treball és el punt on convergeixen diferents interessos desenvolupats durant els últims anys en diferents assignatures del grau de belles arts, arrel del contacte proper amb professionals d'altres disciplines i del meu procés personal. El treball previ important ha estat el d'anar ordenant tots aquests interessos a fi de construir, més que una ordenació lineal, una constel·lació de tots aquests astres. La realització de varis dispositius espacials, construïts col·lectiva i manualment, amb la intenció de conciliar un espai de convivència sensible entre la comunitat d'un territori i l'entorn natural que l'acompanya, vindria a ser, ras i curt, una descripció de les intervencions realitzades en aquest treball.

Des de fa poc més d'un any que el meu interès per el fer manual ha esclatat en un intens apropament al món de les tècniques de cistelleria i al col·lectiu de cistellers i cistelleres del meu territori. Amagat rere l'ofici tradicional i el treball manual propi de l'artesà m'he vist buscant, de manera intuïtiva, un fer vital, una filosofia senzilla i el potencial per a establir espais d'escolta sensibles. Doncs no tant amb la intenció de rescatar l'ofici tradicional, he volgut estirar del fil d'aquesta qualitat que traspua el teixir amb les mans.

D'aquest interès neix el fet de propiciar espais de trobada i de creació col·lectiva canalitzats pel treball manual, generant un espai de socialització i d'intercanvi acompassat amb el ritme de "fer amb les mans" i de construcció comunitària. En aquest cas les creacions tenen un component espacial molt important, gairebé tocant l'arquitectura, i amb la voluntat de construir espais per ser habitats i recipients d'experiència de les comunitats particulars.

El territori d'incidència de les intervencions és el context rural. La meua proximitat amb els entorns naturals i rurals i la busca d'un espai de comunicació i diàleg íntim amb la naturalesa està present en molts dels meus treballs anteriors i també en aquest; on plantejo la intervenció, ja no en l'espai natural, sinó des d'aquest. L'epicentre del treball és, doncs, l'encontre d'una comunitat amb el seu espai natural. Un encontre mediat a partir de les intervencions, que serveixen de pont per a establir aquest apropament sensible amb la naturalesa i amb la pròpia comunitat.

El treball està organitzat en tres apartats, un primer de desenvolupament d'idees per contextualitzar el treball i generar un marc des del qual entendre millor tots els ítems que configuren la conceptualització de la proposta, alhora que identificar-ne els seus

referents i el context al que s'adscriu, i la relació que estableix amb aquests referents.

Seguidament, un apartat que planteja el desenvolupament i les metodologies dutes a terme en la realització específica del procés creatiu i de les intervencions. On es parla també dels treballs propis anteriors influents en aquesta proposta, essent el bressol del treball actual.

Finalment es presenten les tres intervencions dutes a terme en aquest treball i la documentació específica del procés realitzat. Totes elles realitzades en el context de pràctiques APS, d'Aprenentatge Servei, i de manera particular per cada emplaçament i context. La intervenció *Primer túnel* realitzada a Ca l'Oliver Molí Paperer, a Sant Quintí de Mediona, el *Quiosc de les estacions* construït a Sant Joan les Fonts i presentat durant la mostra de Sant Joan les Flors, i l'*Aviari de l'apropament*, fruit de la beca de residència al Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat del Forn de Calç, CACIS, a Calders.

A dalt: Taller *Nanses Humanes* al Drap Art'16, Plaça dels Àngels, Barcelona.
A sota Taller de construcció de barret vietnamita. *Experiències cistelleres*.

OBJECTIUS

L'objectiu transversal d'aquest treball és el de construir dispositius espacials en entorns naturals, a mig camí entre l'espai natural més "verge" i alguna població o entorn urbanitzat, sempre en un context rural; amb la intenció de que les intervencions serveixin de pont per a que la comunitat d'aquell territori pugui habitar l'espai natural, conciliar una convivència sensible amb aquest, i alhora esdevenir un espai per a la vivència i l'intercanvi comunitari.

Donat que en el marc d'aquest treball s'han realitzat varies intervencions, i que el projecte és un aglutinador de varis interessos desenvolupats en treballs anteriors, en aquesta proposta convergeixen diferents objectius.

- Que les intervencions esdevinguin en (i des de) l'espai natural, creant el context des del qual habitar l'espai natural i on pugui esdevenir un espai d'escolta sensible de l'entorn. Les intervencions volen ser el pont de la relació amb l'espai natural.

- Ser capaç de permeabilitzar amb el context alhora de plantejar les intervencions i de relacionar-me amb cada entorn, escoltar les formes de vida de cada espai i trobar el punt d'intersecció entre la meva intenció inicial particular i el context que s'esdevé.

- Propiciar un espai d'experiència, de comunicació i de vivència amb l'altre. Que les intervencions puguin contenir també espais de relació i d'intercanvi comunitari.

- Utilitzar com a canalitzador d'aquest espai vivencial el treball manual conjunt, o el "fer junts". Doncs a través del treball amb les mans apropar-nos a quelcom més primigeni que faciliti l'espai de vincle, intercanvi, escolta, de l'entorn natural i de la comunitat.

- Realitzar una documentació del procés de treball realitzat per tal de recollir la part metodològica de les intervencions. En aquest cas, a modo de dietari i de recull gràfic. Un document que reculli des de la meva vivència personal, l'experiència col·lectiva.

- Tenir en compte els valors de la sostenibilitat, tant ambiental, com social i econòmica, i enfocar les propostes en pro d'aquests valors.

- Contextualitzar el treball a partir de referents de diferents disciplines i amb l'aproximació a certs assajos literaris de temàtiques de rellevància política i social, remetent a la cita bibliogràfica, per tal de definir els àmbits conceptuals i artístics en els que s'ubica la proposta.

El paisatge com a producte de la naturalesa i la cultura

El concepte "paisatge" és fruit d'una construcció resultant dels aspectes físics i naturals, i també dels factors humans de l'entorn. En l'elaboració de la idea de paisatge influeixen especialment les creences, els aspectes del context històric, social, econòmic i cultural, també emocional i psicològic¹; essent el paisatge producte del comportament que una comunitat i/o individu projecten sobre el seu entorn i de les relacions que estableixen amb aquest.

"Tanto "naturaleza" como "paisaje" son términos que responden no sólo a una realidad palpable, sino a una noción cambiante que depende del lugar desde el que se mira y se define. La idea de naturaleza tuvo, en otros momentos históricos, una marcada lectura teológica y metafísica. Hoy, sin embargo, ha ido desplazándose hacia la realidad física y ecosistémica, hablamos de naturaleza ligada a la idea de paisaje y de entornos escasamente alterados por la mano del hombre. Y, desde luego, diferentes serán las definiciones que ofrezcan un arquitecto, un artista, un geólogo, un historiador, un antropólogo, o profesionales pertenecientes a otras disciplinas."²

La definició de naturalesa o espai natural separada de la influència del context humà no serveix per entendre la naturalesa de manera integral. Necessitem associar-nos-hi i comprendre la influència

de la nostre identitat cultural en pertinença a aquesta naturalesa canviant. És a través del paisatge que destil·lem la relació cultural que cada comunitat estableix amb la naturalesa.

Un altra reiterada manifestació entorn la convicció de que allò que anomenem "paisatge" és una idea construïda i modelada durant segles per les nostres cultures, ens la dona José Albelda. Afirmar que ens relacionem amb la naturalesa seguint pautes pròpiament culturals, les quals ens permeten articular i construir un paisatge que emmarca i defineix l'experiència de viure, construint d'aquesta manera una multitud de definicions i mirades entorn el concepte "naturalesa".³ Així el paisatge esdevé no només l'expressió física i material del territori, si no també el reflex de la identitat cultural i la cosmovisió d'una comunitat, transformant-se en paisatge cultural. D'aquesta manera el paisatge es transforma en un relat per entendre el vincle entre el territori cultural i la naturalesa, permanentment canviant.

---

1. Raquejo, Tonia. Arte, ciencia y naturaleza. Del paisaje artificial al paisaje natural, Neutra 09/10, julio 2003.

2. Matos Romero, Gregoria. Tesis doctoral Intervenciones Artísticas en "Espacios naturales": España (1970-2006), Universidad Complutense de Madrid, 2008.

3. Albelda, José y Saborit, José. La construcción de la naturaleza, Valencia, Generalitat Valenciana, 1997.

L'espai natural construït. Pràctiques generadores de paisatge

Al voler-nos referir a l'espai com a natural comprovem que els límits entre el que és natural i el que és artificial es confonen i s'entrellacen. Si el nostre entorn l'ha transformat la mà humana i considerem que allò humà és "natural", el resultat de la seva activitat no pot ser artificial. Sovint associem la terminologia de ciutat, urbà, humà a artificial.⁴ La idea d'una naturalesa verge, intacta, és una idea platònica, al marge de la idea d'una realitat en constant transformació. Doncs el que és normal canvia amb el temps, per exemple el blat, que ara és tant natural per nosaltres, a la prehistòria de caçadors i recol·lectors, era quelcom impensable.

Així posem en qüestió la separació entre allò que designem natural i artificial; i així mateix amb el que considerem espai natural i espai urbà o artificial. D'aquesta manera entenem que qualsevol zona rural considerada natural ha sigut intervinguda, que no existeix una "naturalesa verge". Si analitzem l'entorn i l'espai que habitem, veiem grans àrees urbanes i ciutats que pateixen una constant transformació, separades per una línia desdibuixada que les ordena segons àrees urbanes o zones rurals.

L'artista i arquitecta Patricia Johanson⁵ dissenya desaigües, parcs i altres projectes funcionals, responent a necessitats culturals i

de memòria històrica, alhora que necessitats mediambientals. La seva pràctica ajuda a restaurar la continuïtat i connectivitat dels sistemes naturals en el teixit urbà. Crea condicions que permeten a les espècies en perill d'extinció prosperar en ple centre urbà, alhora que dissenys on els nens poden jugar, paisatges multifuncionals i d'inclusió social. La majoria dels seus projectes estan ubicats en les principals ciutats i dissenyats en conjunt amb la infraestructura de carreteres, sistemes de drenatge i inundacions. Destacar Fair Park Lagoon, projecte encarregat per el Museu d'Art de Dallas per revitalitzar la llacuna de Fair Park, un espai que estava degradat i que ha sigut sotmès a un procés de regeneració hidrobiològica.

Patricia Johanson, *Fair Park Lagoon*, Texas.

4. Cano Vidal, Fernando. Tesis doctoral *La actitud ante la naturaleza en el arte actual*, Universidad Complutenses de Madrid.

5. <http://patricijohanson.com/>

El jardí

El jardí és exemple evident de “paisatge natural construït”, un espai per la contemplació i el passeig. Els espais enjardinats amb gran quantitat d'elements vegetals són espais dissenyats i intervinguts per la mà humana, construccions que es venen realitzant des de temps enrere, on s'ordenen elements de la naturalesa segons l'època i els estils, considerant les necessitats i creences del moment, crenat unes representacions de la naturalesa mateixa.⁶

Podem trobar referències dels jardins penjants de Babilònia, els de la cultura islàmica, el jardí de les Hespèrides, els jardins japonesos, el jardí anglès i molts altres que configuren la història d'aquesta disciplina. El jardí anglès del segle XVIII acull la idea de “naturalesa” dissenyada i construïda per la mà humana, separant allò humà del que considera natural. El resultat, una acció directe sobre la naturalesa i el paisatge al que se li confereix una dimensió utilitària. Diferent és el jardí japonès, on no existeix la marcada dicotomia entre allò humà i la naturalesa. L'artista Hidetoshi Nagasawa sintetitza en aquestes paraules la impressió del jardí japonès.

“En nuestra cultura oriental no creamos una dicotomía entre el hombre y la naturaleza: el hombre está en la naturaleza y el hombre

mismo es naturaleza. Estas dos ideas nunca son antagonistas, pues el hombre está en la naturaleza, pero también la naturaleza misma está completamente dentro del hombre. Pienso que para el japonés no habría sido posible vivir de otro modo, se trata de una relación inevitable, necesaria.

También el jardín japonés tradicional está construido según este concepto. Yo siempre he mantenido que el jardín japonés es escultura y sentido de la escultura, pero que no es pintura. El jardín japonés contiene el concepto de universo, es como el cosmos, es decir como el concepto de mundo donde nosotros vivimos.”⁷

Límits entre arquitectura i escultura

Javier Maderuelo apunta que l'espai arquitectònic, a més a més de referir-se a unes característiques físiques, està carregat de significats emotius. A través d'aquesta emotivitat, de la significació cultural, de la història col·lectiva i de la memòria personal, l'espai geogràfic es torna paisatge, poble, es converteix en lloc. Defineix

---

6. Maderuelo, José. Actas: el jardín como arte, Huesca, Diputación de Huesca, 1997.

7. Nagasawa, Hidetoshi. El jardín de Abeona. Una conversación con Nagasawa a cargo de Marco Scotini, en Actas. El jardín como arte, Huesca, Diputación de Huesca, 1997.

l'espai, doncs, com aquell lloc que posseeix unes condicions físiques determinades i un contingut simbòlic, cultural, que el defineix i li permet una identitat pròpia, un nom propi.

En aquest sentit afirma: "En realitat, tots els llocs són culturals. Es pot pensar, pot ser, que certs espais allunyats de la contemplació i la cobdícia especulativa humanes, com una inaccessible formació rocosa al cim d'una muntanya, un penya-segat en una illa perduda i deshabitada o una extensa plana desèrtica sense referències topogràfiques particulars són simples entorns que per no haver sigut alterats per els artificis humans pertanyen a l'àmbit dels inventaris geogràfics; tot i així, només pel fet d'haver sigut contemplats una vegada, d'haver sigut descrits i nombrats, d'haver pres possessió d'ells a través de la seva observació visual i del seu bateig toponímic, aquests espais s'han carregat de significat i han passat de ser mers fenòmens física a convertir-se en llocs."⁸

De la mateixa manera que l'entorn físic geogràfic es converteix en lloc, podria l'arquitectura ser la màxima expressió d'aquests espais carregats de significats? Donat que l'objectiu principal d'aquesta és l'espai, convertida en lloc i prèviament pensada i construïda com a lloc, les arquitectures caracteritzen i defineixen l'espai, i viceversa,

transformant-se i essent per si mateixes identitats culturals producte del comportament de la comunitat que l'habita.⁹ Així l'arquitectura, en el seu sentit més ampli, és inherent al paisatge alhora que té la capacitat de conferir-li caràcter. Doncs nosaltres construïm els espais que habitem i després aquests espais ens configuren a nosaltres.

"L'arquitectura i les intervencions que en ella es fan són una manifestació de cultura material que, en cada moment de la història i per cada societat, pot interpretar-se i analitzar-se com un reflex de les condicions del temps i del lloc en que es presenten. També és possible observar com l'arquitectura és transformada i adaptada a la relació canviant de les persones amb l'entorn, on l'espai construït i els elements que el conformen o s'insereixen o actuen com a mediadors; en altres casos constitueixen un element transformador que reordena i reorganitza la relació amb el món. Habitar és l'acció de conviure, i l'edifici actua com a mediador amb l'entorn. Per altra banda, el comportament de les persones i la seva manera de relacionar-se amb

---

8. Maderuelo, José. La idea de espacio en la arquitectura y el arte contemporáneos, 1960-1989, 2016.

9. Matos Romero, Gregoria. Tesis doctoral Intervenciones Artísticas en "Espacios naturales": España (1970-2006), Universidad Complutenses de Madrid, 2008, pp. 23-24.

un lloc pot estar afectat per l'espai construït el qual estableix límits i obra comunicacions. L'arquitectura té la "capacitat d'ordenar l'entorn del ser humà i establir relacions entre ambdós."¹⁰

Les influències de l'escultura en l'arquitectura ens porten a la dissolució dels límits entre ambdues, l'arquitectura es transforma en un paisatge preparat per ser viscut i colonitzat, utilitzant l'art i la naturalesa com instruments evocatiu capaçs de transformar-la i de representar-la. Tant per als artistes com per als arquitectes el paisatge s'ha convertit en un escenari, un lloc per a l'acció, totalment connectat a la identitat cultural del territori. Tornem a la idea del paisatge com a naturalesa que es contempla per l'arquitecte no només com a geografia o territori, sinó com el conjunt d'aspectes sociològics intrínsecs al lloc. Entre la instal·lació i l'arquitectura l'obra de Tadashi Kawamata, creador japonès, intervé en edificis i espais públics, tant en la ciutat com en la naturalesa buscant l'anàlisi i la reflexió del caos i les desigualtats en l'arquitectura.¹¹ Fruit d'una reflexió sobre l'espai arquitectònic, urbà i natural, observat com un espai social; el punt de partida dels seus projectes neix d'un estudi de les relacions humanes que defineixen els paisatges.

D'aquesta manera el paisatge, com havia succeït també amb les

obres dels anys setanta de land art, s'ha convertit en un material amb el qual poder reconstruir el territori en el que vivim des de múltiples disciplines. Cada vegada amb més freqüència aquestes intervencions en espais naturals i urbans són el resultat del treball conjunt de professionals de diferents disciplines: artistes, arquitectes, antropòlegs, psicòlegs, biòlegs, etc.

Aquest és el cas del treball de l'arquitecte Marcel Kalberer i el grup Sanfte Strukturen¹², col·lectiu d'una branca particular de l'arquitectura orgànica que podríem descriure com arquitectura botànica: arquitectura viva per un món socio-ecològic és primer de tot un "social happening", una experiència social. Així és com el grup presenta les seves intervencions.

---

10. Mazuera Nieto, Eduardo. Dearq 19: Arquitectura y antropología, Universidad de los Andes, diciembre 2016.

11. Hernández Martínez, Ascensión. Miradas sobre la obra de Tadashi Kawamata: Los documentales de Gilles Coudert.

12. <http://www.sanftestrukturen.de>

Habitar l'espai natural: construir espais del comú

L'interès per part de les pràctiques culturals de canalitzar la construcció de situacions, de relacions i de dissenyar formes de sociabilitat, requereix d'una solució de caràcter espacial, arquitectònic, per desenvolupar-se.¹³ L'espai arquitectònic defineix la socialització dels individus que l'habiten.

La trobada d'Arquitectures col·lectives, Comboi a la Fresca és centre d'acció i reflexió sobre la construcció participativa de l'entorn urbà de València, amb especial interès en la creació d'espais autogestionats, com és el cas de Solar Corona¹⁴, espai a l'aire lliure, de caràcter comunitari, gestionat i dinamitzat per associacions de veïns del barri del Carmen. En paraules de Mijo Miguel, dinamitzar un territori està inevitablement relacionat amb la creació de xarxes col·laboratives que articulen propostes orientades a objectius convergents.¹⁵ La funció social, participativa del que volen ser les pràctiques relacionals, o neo-situacionistes, passa per posar en funcionament pràctiques de resignificació de l'espai i per construir l'element espacial necessari on pugui esdevenir lo col·lectiu, allò comú. Aquí tenen cabuda intervencions per crear espais transitable, espais multifuncionals on oferir tota classe de serveis o que es puguin desenvolupar lliurement a fi que sigui l'usuari el que decideix l'ús que se'n pot fer.

La creació d'espais d'experiència, del comú, travessa la idea de context, doncs entenem un espai fruit de característiques espacials i físiques del lloc i també del context com a espai humà i social. La consideració del context és fruit d'un anàlisi, més o menys viscut, de les qualitats del lloc i de la comunitat que l'habita.

No tant lluny trobem les pràctiques "site-specific" o pràctiques per un emplaçament concret, que tenen la qualitat de construir-se en base al lloc en el que s'emplacen, es a dir, obres concebudes per a un lloc en concret. Si bé també estan estretament lligades a tenir en compte el context en el que s'ubiquen. Molts d'aquests treballs de caràcter més espacial o arquitectònic passen a formar part del lloc i a integrar-se en el paisatge físic i cultural que l'emplacen. No de manera reproductiva o il·lustrativa sinó a dependència i solubilitat amb l'espai.

Aquesta proximitat amb el territori implica moltes vegades en les pràctiques culturals una intervenció de caràcter vivencial i

---

13. Peran, Martí. Arquitecturas en el arte contemporaneo. Boletín CASM 30, 2006.

14. <https://solarcorona.wordpress.com>

15. Miguel, Mijo. Arquitecturas col·lectivas para espacios del común, AusArt Journal for Research in Art. 2, 2014, pp.264-272.

multisensorial, alhora que la intervenció activa de la comunitat a través de dinàmiques de co-creació, configurant uns processos simbòlics essencials en la construcció d'un paradigma cultural en harmonia amb els equilibris ecosistèmics i sostenibles.

La sostenibilitat desafia una visió fragmentaria de les intervencions espacials o arquitectòniques i promou una visió ètica del paper de "l'artista" tenint en compte uns nous valors culturals, socials, econòmics i mediambientals propis del pensament ecològic. Doncs entén la interdependència de la comunitat humana amb el medi ambient i amb la naturalesa. En el cas de les intervencions en espais naturals fruit del pensament sostenible, l'anàlisi contempla de manera integral i transversal les característiques pròpies del territori. El context polític i econòmic, les condicions ambientals específiques, recursos naturals existents, plantes invasores, etc., i també el context social i cultural.

Un clar exemple que posa en evidència el compromís social i l'empatia amb el territori és el treball de l'artista Lucía Loren, buscant entendre el territori com un generador d'ecosistemes naturals i culturals que permeten un íntim vincle amb el lloc

particular, no només amb el propi territori, sinó també amb els seus habitants.¹⁶

Lucía Loren, *El Bosque Hueco*, Puebla de la Cierra, Madrid, 2004.

Que el procés artístic esdevingui des de l'espai natural i en l'espai natural facilita el procés de comunicació i vivència compartida i també l'espai d'escolta introspectiva. Les intervencions espacials, construïdes en aquest sentit, creen un context de conciliació de la convivència amb l'espai natural.

---

16. Loren, Lucía. Arte y territorio. Intervención artística para la reconstrucción del medio natural y cultural. Arte, educación y cultura. Aportaciones desde la periferia. COLBAA: Jaén, 2012.

La mà, instrument de reflexió íntima i pont de comunicació amb l'altre

La mà és l'òrgan sensorial que lidera la relació entre el món i les persones. És una eina múltiple d'escriptura, de comunicació, de mesura, de creació, de construcció... És també un símbol important en moltes religions i pràctiques rituals. La mà és imprescindible per entendre una comunitat, acompanyant-nos en el procés d'esdevenir éssers socials.¹⁷ Gràcies a la mà el cervell s'ha pogut desenvolupar i gràcies al cervell hem pogut desenvolupar les capacitats de la mà, són parella i companys de creixement. Gràcies a l'acció conjunta de la mà, el llenguatge i el cervell, hem pogut dur a terme operacions i accions més complexes i progressar culturalment.

El llibre de Frank R. Wilson: *La mano. De cómo su uso configura el cerebro, el lenguaje y la cultura humana*,¹⁸ és una investigació entorn el paper que ha ocupat la mà en el desenvolupament dels humans com a espècie i de les cultures. L'autor planteja la impossibilitat de separar el que està a la ment i el que habita al cos, inclús la paraula concepte, referint-se a la idea o enteniment situat en el camp intel·lectual, té origen en lo corporal. El treball manual és una de les formes més antigues de donar testimoni del món i de la realitat. Un llenguatge directe i senzill, que origina la forma i amb ella, es creen els noms, el llenguatge.

El treball manual propi de l'artesanía té implícit una íntima relació entre la mà i els materials que configuren l'acció de crear, una acció repetitiva i hipnòtica, on la reflexió és constant i inspirada per l'acció. Aquesta qualitat mantrícica ha fascinat a artistes com Chris Drury¹⁹ o Giuliano Mauri.²⁰ "Repetir una acció s'assembla a cantar un mantra o estar en un estat continu de meditació"²¹. El tacte demana temps i espai, cerca l'equilibri entre el pensament i el cos en una dinàmica equànime i senzilla, d'aquesta manera l'acció manual reiterada té el potencial de crear espais d'intimitat i de reflexió.

Les mans són els òrgans intermediaris entre aquest diàleg interior amb l'espai exterior, recuperant la reflexió anterior de les mans com a agents del procés comunicatiu i del procés de socialització, són les mans també les que lideren la relació amb l'altre i la comunicació amb la comunitat.

---

17. Sennet, Richard. *El artesano*.

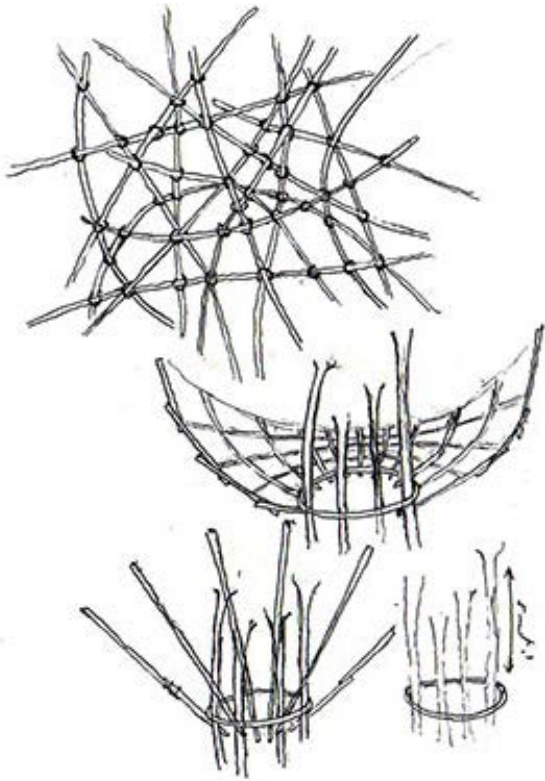
18. Wilson, Frank R., *La mano: De cómo su uso configura el cerebro, el lenguaje y la cultura humana*. Ed. Tusquets, 2002, Barcelona.

19. <http://chrisdrury.co.uk/>

20. <http://www.giulianomauri.com/test/>

21. Grande, John K. *Op. Cit.*, p. 412.

Giuliano Mauri, esbossos *Torre Vegetale*, Borgo Valsugana, 1992.

Chris Drury, *Tree Vortex*, Odsherred, Denmark, 1996.

El procés creatiu com a experiència d'intercanvi comunitari

Les estratègies participatives impulsades des de les pràctiques artístiques desenvolupen estructures de relació, espais de trobada i diàleg i autoproducció col·lectiva, explorant així el camp de la connectivitat social i els seus potencials expressius, narratius, polítics, poètics, estètics, etc.²² El seu impacte més rellevant es produeix a nivell comunicacional; buscant diferents maneres de relació, interacció i acció comunitària, dissenyant estructures mitjançant les quals produir moments i espais col·lectius d'expressió i diàleg. Per a que es produeixi aquesta experiència comunitària cal cercar el significat artístic en el "fer junts" i en la possibilitat per als col·laboradors (artistes, professionals d'altres disciplines, comunitats, públic en general, etc.) de realitzar aportacions significatives per el desenvolupament de la intervenció artística. Aquestes pràctiques cerquen transformar la pràctica artística en una intervenció social i de caràcter processual, molt propera a l'àmbit quotidià.

El diàleg en el procés de treball col·lectiu és intrínsec, i permet que esdevingui un espai de cultiu adient per a l'intercanvi afectiu, relacional i vivencial entre persones en un espai de fer comú, un intercanvi de sabers i experiències, tant a nivell individual com col·lectiu. Aquestes experiències agrupen una sèrie d'accions

o pràctiques realitzades principalment pel seu valor simbòlic, molt properes a la idea de ritual. Algunes d'aquestes propostes inicien sense una idea prèvia, sense uns requeriments a priori per propiciar que el significat emergeixi des del propi contacte amb el lloc i amb el col·lectiu. És un model que està basat en l'escolta, en la relació amb el context d'una forma oberta i permeable, generant fluxos i moviments propicis per a l'intercanvi simbòlic.

Volatria acabar amb unes paraules de José Saborit, incloses en el text *Las Artes de Atilio y el Jardín Epicúreo*:²³

"Los encuentros de carne y hueso entre personas físicas favorecen intercambios de conocimiento a través del diálogo, el habla y la cercanía, a través del afecto, la soltura, y la intuición, y así actualizan la mejor tradición de los orígenes de nuestra cultura grecolatina. Un entorno privilegiado y la compañía adecuada es didácticamente más eficaz que el mejor de los planes de estudios o los más avanzados recursos tecnológicos. Disfrutando en un jardín epicúreo se transmite más, se aprende más, se hace más y sobre todo, mejor."

---

22. Martínez Sánchez, Cauautli Exal. Estrategias del arte participativo: entre la micro-política y el software social, *AusArt Journal for Research* in Art. 4, 2016, pp.207-216.

23. Saborit, José. *Las Artes de Atilio y el Jardín Epicúreo*, en <<http://atiliodoreste.blogspot.com/>>.

Em torno permeable al context. Importància de l'espai natural

L'espai natural-rural és cuna i motor de totes les intervencions realitzades en aquest projecte, doncs totes elles estan situades a mig camí entre una població o zona habitada i l'espai natural més "verge". No podria plantejar aquest projecte fora de l'espai natural ja que la relació íntima amb aquest propicia l'espai de cultiu que dona sentit a tot el treball posterior. L'estreta relació que mantinc amb la naturalesa, habitant al camp a la comarca del Pla de l'Estany, influencia la relació que puc establir amb el territori i amb la capacitat de permeabilitzar amb el seu entorn natural i humà.

Totes les intervencions inicien per un reconeixement de les condicions paisatgístiques del territori, el context físic i natural de la zona, i es duen a terme a l'aire lliure i amb materials vegetals, molts cops amb vegetació viva, incorporant coneixements de botànica i d'horticultura. Sempre amb una mirada respectuosa vers el medi i sostenible. En el cas de la intervenció del *Quiasc de les estacions*, per exemple, la construcció està realitzada mitjançant vares de salzes i pollancre de la riba del riu Fluvià, recollides a pocs metres d'on ara està brotant l'estructura.

Paral·lelament a aquesta consideració del context natural o territorial, s'esdevé una sensibilització per detectar el potencial

social i humà que habita en el paisatge en concret, el seu context social, econòmic, polític, afectiu, etc. Aquesta percepció transversal del context depèn en cada cas de les circumstàncies i de les possibilitats del meu apropament, alguna intervenció té una durada molt curta, i d'altres s'estenen amb un treball de camp una mica més ampli. És a través del diàleg amb el paisatge que sóc capaç de percebre que inicia la sensibilització amb l'entorn i el plantejament de la intervenció.

Per a dur a terme aquest reconeixement del territori m'obro a un espai de percepció ampli que em permeti captar tot allò que pot ser del meu interès, des de l'anàlisi detallat de la vegetació d'una zona concreta fins a les anècdotes o el saber popular dels veïns de la zona. Procuo sobretot detectar el grup humà implicat en l'espai i establir-hi contacte, vincle; així em torno permeable al paisatge i deixo que l'experiència em guïi.

La importància rau sobretot en els aspectes processuals de la intervenció, en tot aquest apropament a l'espai natural, i no tant en el resultat. Les obres són de caràcter efímer com el mateix lloc que les acull, canviant amb el temps i subjectes als ritmes estacionals i als factors ambientals, ja que són estructures vives,

molt properes a les pràctiques de botànica i jardineria. Però també estan sota la influència de les modificacions de l'entorn, més enllà dels factors físics, ja que totes estan en un espai en el que hi ha transit i moviment de persones, i també rebran la petjada d'aquests subjectes que amb el seu apropament modificaran el context de l'estructura. Alhora que en totes hi ha un col·lectiu particular que a partir d'ara realitzarà les modificacions en pro de les seves necessitats i possibilitats, un manteniment o apadrinament de les cures i atencions, recalcant l'aspecte processual de les propostes. Doncs com veurem més endavant, la importància d'habitar l'espai natural i del procés de convivència amb aquest, travessa transversalment tots els aspectes de la proposta, no només en aspectes de contextualització i de creació, sinó en el sentit més intrínsec de les estructures.

De dalt a baix:
Font de les Tàpies, Calders.
Maqueta de la intervenció Aviari de l'apropament
al Forn de la Calç, CACIS, Calders.
Entorn de Ca l'Oliver amb un feix de vímets al fons,
Sant Quintí de Mediona.

D'esquerra a dreta:
Josep trenant palla de sègol, Alguaire.
Teixint cistell de palla cosida en espiral, Alguaire.
A sota:
Carla i Ona teixint, Alguaire.

Fer amb les mans

Davant la imperant immaterialitat de la nostre època, on la virtualitat, les idees i els conceptes prevalen sobre la materialitat, aquesta proposta rescata la mà com a epicentre del procés artístic. Imprescindible per al diàleg interior necessari per a establir el pont de la relació amb l'altre i de la comunicació.

Aquest interès per el treball de les mans no és recent, doncs des de fa poc més d'un any que el meu interès per el fer manual ha esclatat en un intens apropament al món de les tècniques de cistelleria i al col·lectiu de cistellers i cistelleres del meu territori. Escoltar, entendre la íntima relació que estableixen amb les fibres naturals, saber de les seves preocupacions vitals, descobrir la seva manera d'apropar-se al món, etc. m'ha ajudat a repensar la idea que tenia del treball artesanal i del potencial de la mà. Aquest apropament al món dels cistellers i a la tradició artesanal ha estat sempre canalitzat per espais d'aprenentatge tècnic manual, normalment per alguna tècnica tradicional, essent el bressol per a desenvolupar una mirada més transversal i vivencial del procés artesanal.

De totes aquestes experiències n'he anat trenant un recull narratiu fruit de la meua experiència que he anomenat *Experiències cistelleres*, en les quals he volgut destacar els coneixements

tècnics i manuals adquirits, el col·lectiu humà i l'entorn natural on realitzàvem la pràctica, els coneixements històrics i de saber popular entorn la tècnica apresada i les vivències i experiències sensibles fruit de la meua escolta que han acompanyat la pràctica manual.

Des d'aquí inicio la meua relació personal amb el fer manual i a desenvolupar més conscientment aquest interès per allò manual i artesà.²⁴ Doncs totes les intervencions d'aquest projecte estan realitzades de manera manual, essent les mans les dinamitzadores del procés de creació i úniques participants. També són aquestes les que acompanyen el procés de socialització present en totes les intervencions. El trenat de fibres vegetals demana un tracte curós i sensible, i desenvolupar la percepció del tacte requereix d'una concentració i presència que només poden germinar en un context de temps i espai dilatats. El mateix cultiu necessari perquè esdevingui el treball manual artesanal és el que propicia una comunicació amb l'entorn de la mateixa qualitat.

---

24. Participació dins el programa Compartir idees: la universitat va a l'institut, amb la realització del taller *Mur* de tècniques i metodologies artístiques entorn la cistelleria i el vidre juntament amb Laia Moreto a l'Institut Joan Coromines.

La construcció participativa com a espai de comunicació i intercanvi

Enllaçant amb el capítol anterior i no tant lluny de la meua vivència en les *Experiències cistelleres*, trobem les estratègies participatives o de "fer comú". He volgut rescatar d'aquestes pràctiques la importància de l'intercanvi i del feedback amb altres agents del territori, no tant com una pràctica participativa en tota regla, ja que algunes de les intervencions han estat realitzades gairebé exclusivament per les meves mans. No ha estat tant important posar el focus en la participació manual del col·lectiu concret, que també, sinó més en l'espai de comunicació que s'ha generat entorn la construcció i les relacions vivencials produïdes amb la comunitat.

Bé és cert que la participació manual ha estat en molts casos el pont de la relació amb l'altre, com en les pràctiques en els tallers de cistelleria, on el treball manual esdevé el nexa d'unió entre tots els participants i per tant, un espai de pertinença on pot esdevenir la comunicació i les relacions. Un exemple d'aquests espais en què el treball manual és l'agent dinamitzador de l'experiència, és el taller *Nases Humanes* que vaig realitzar aquest passat desembre. Primer a la facultat amb els companys de classe, professors i mestres de taller, i després en el marc del Festival Internacional de Reciclaje Artístico de Cataluña, Drap-Art'16.

El taller realitzat a la facultat va iniciar com a "excusa" per mostrar el procés de treball de les experiències cistelleres als companys i companyes de la facultat i compartir amb ells entre fibres i mans. Vam treballar a partir de la tècnica de cistelleria de mar tradicional i el seu contingut simbòlic com a catalitzador per a crear unes estructures pensades per a capturar persones, en comptes de peixos. Després repetim aquesta proposta amb l'ajuda d'alguns companys de la facultat durant el Festival Drap-Art'16 a la Plaça dels Àngels. El taller es converteix en una jornada de mostra i construcció de gàbies humanes on tothom pot participar i les coronem amb màscares de materials vegetals trobats, part que lidera Aitor Climent.

Una de les premisses metodològiques del projecte era propiciar, tant com el context ho permetés, el treball manual i artesanal amb la comunitat que quotidianament habita aquests espais. Per tal de impulsar, a través de la gestació d'aquestes estructures, un espai d'intercanvis i relacions pròximes i aconseguir així la implicació

---

25. Participació al Festival Art+Social+Tèxtil en el marc de pràctiques Aps amb la Facultat de Belles Arts de Barcelona. Taller-obra: *Trenant la mar*. Aprenem a partir d'un mostrari de diferents tipus de trenats de la cistelleria de mar tradicional per construir formes escultòriques i ens endinsem en el seu dibuix amb tintes i papers artesanals, juntament amb Aitor Climent Barba, Museu Enric Monjo, Vilassar de Mar, Juny 2017.

creativa dels col·lectius de la zona amb la construcció i el territori que ens ocupa, l'espai natural. Considero de vital importància que aquest contacte esdevingui en un espai natural, on l'espai i el temps són dilatats i les relacions funcionen amb uns altres codis, una altra velocitat.

En totes les propostes ha estat molt important l'intercanvi de sabers tradicionals, on des de diferents disciplines s'ha aportat una mirada singular a l'espai comú. Per posar un exemple, en la intervenció *Primer túnel* a Ca l'Oliver en Lluís m'ha introduït al procés artesanal de paper presentant-me la fàbrica del molí o els sabers d'horticultura, i paral·lelament realitzàvem un anàlisi del territori per a realitzar una plantació de vimeteres a l'estil tradicional. Algunes vegades aquest encontre ha esdevingut fora del context de l'estructura i s'ha traslladat a altres espais o propostes del territori.

Dietari, recull de la vivència personal i de l'experiència col·lectiva

El dietari és l'eina que he utilitzat per a posar memòria a les experiències viscudes durant tot el procés de treball, un text on escrivia cada vegada que ho creia necessari. El dietari m'ha servit per documentar, per emmagatzemar les experiències viscudes, per apropar-me al sentir més íntim del procés creatiu i per veure a posteriori els nexes entre totes les intervencions.

El dietari té una intenció primera que és recollir des de la meua òptica el procés viscut col·lectivament i la vivència íntima, d'una manera molt clàssica. He hagut de buscar espais per trobar les paraules, des de la reflexió i l'anàlisi, de l'experiència viscuda. Al posar paraules prenc més consciència de com analitzo l'experiència compartida i puc identificar millor aquells elements que són del meu interès, com poso els filtres.

Per altra banda, el dietari neix amb la intenció d'esser un magatzem de l'experiència viscuda, on anar dipositant, a nivell simbòlic, l'intercanvi i els vincles amb la comunitat, el paisatge i l'espai natural. Doncs gairebé a nivell d'arxiu, vaig dipositant aquells temes que són del meu interès, ressaltant les anècdotes i narrant els diàlegs que succeeixen. M'interessa especialment com a magatzem de l'intercanvi de sabers, fent referència a tots aquells espais, més

o menys relacionats amb la intervenció específica, en la què hi ha un aprenentatge cultural o de saber popular; documentant i anotant com si d'un treball de camp es tractés. Un dels nexes comuns que hi ha en els dietaris de totes les intervencions és el reconeixement de la vegetació de l'entorn i sabers de botànica i d'horticultura. Un altre tema recurrent és l'alimentació, resseguint la importància dels àpats i l'espai de conversa i socialització que representen en la nostra cultura mediterrània; doncs al treballar de cuinera i tenir una relació tant pròxima amb l'alimentació, necessito fer-la participar del meu intercanvi amb els altres, no sabria fer-ho d'una altra manera.

Finalment, el dietari com a seguiment. Lluny d'haver acabat, la intervenció acaba de néixer i les estructures efímeres seguiran en constant transformació fins a la seva reincorporació a l'espai natural. D'igual manera seguiré narrant amb el dietari el procés de canvi i readaptació al medi.

La intervenció és el pont per habitar l'espai natural

L'apropament a l'espai natural o a territoris particulars de la naturalesa produeixen un afecte difícilment avaluable des de l'intel·lecte, la seva influència és en funció de l'impacte emocional i dels seus valors culturals, històrics, i inclús les creences. L'apropament sensible a aquest espai natural facilita l'escolta atenta.

Les estructures realitzades en aquest projecte volen ser un espai per a la conciliació de la convivència amb l'espai natural, un pont de comunicació entre les persones i la naturalesa. És per això que tots els espais de les intervencions estan a mig camí entre un entorn humanitzat i l'espai natural més "salvatge", facilitant aquest encontre. Alhora tenen un gran component arquitectònic, o de disposició espacial, que permet apropar-te des del confort d'un habitacle que t'empara o et dona "niu", caliu. Les estructures es converteixen en la invitació, i el pont de sortida, perquè esdevingui aquest contacte, aquest apropament atent a l'entorn, gairebé amb la intenció de fondre els límits entre l'espai natural i la nostre "humanització" de l'entorn.

Primer túnel

La intervenció *Primer túnel* es troba a Ca l'Oliver molí paperer, a la població de Sant Quintí de Mediona. Neix d'un apropament per part d'en Lluís, artesà del paper i horticultor de la finca de Ca l'Oliver, i de la meua proposta per generar un espai vegetal, viu i efímer amb vímet per propiciar un apropament a l'espai natural i poder-hi participar. Finalment establim un pont d'intercanvi d'aprenentatges.

Ca l'Oliver havia sigut un antic molí paperer i, més endavant, una fàbrica del món del tèxtil. Actualment funciona com empresa de producció artesanal de paper alhora que diferents horticultors del poble i el mateix Lluís treballen els camps de la finca, reparteixen cistelles de verdures i plantes aromàtiques. L'espai de Ca l'Oliver té aigua en abundància, un riu i una bassa. L'interès per part d'en Lluís d'apropar els col·lectius que visiten el molí a l'entorn natural de la finca i el seu interès pel món de les fibres vegetals ens apropa.

Decidim plantar algunes vimeteres al riu i realitzar la construcció de la peça conjuntament. En Lluís serà qui realitzarà el manteniment i el procés de re-construcció constant que demana una peça viva i efímera d'aquestes característiques, apropiant-se la peça i fent-la seva, de l'entorn natural.

El *Primer túnel* és una estructura que inicia, a mode de porta d'entrada per els més petits, la comunicació amb la naturalesa, una porta de benvinguda per convidar a l'espectador a situar-se en una altra freqüència de relació amb l'entorn que l'envolta, essent un pretext per dissenyar noves formes d'habitar aquest espai natural. En el procés de construcció i d'intercanvi d'aquest primer túnel d'apropament als espais naturals de l'entorn, en Lluís em parla del seu ofici, m'explica el procés de producció artesanal de paper i em carrega d'una pila de preciosos papers fets allí mateix, colors d'edicions limitades i úniques que m'emporto al taller amb molta il·lusió.

Dietari Primer túnel
Ca l'Oliver Molí Paperer
Sant Quintí de Mediona

Inici: Febrer 2017

He passat la nit als peus de Montserrat per dormir tranquil·la i en silenci. Aprofito per fer coneixement de geografia catalana, Sant Quintí de Mediona, Alt Penedès. Presa de contacte amb l'espai de Ca l'Oliver Molí Paperer. En Lluís em presenta la finca, fem una volta per l'exterior i m'ensenya l'edifici principal de Ca l'Oliver on des de 2001 es dediquen a la producció artesanal de paper. La finca de Ca l'Oliver havia sigut el molí paperer més important de la comarca en el seu moment i més endavant també una fabrica tèxtil. En Lluís i el seu amic i soci havien après l'ofici paperer amb 15 anys a la fabrica de paper Guarro on treballaven els seus pares i des de fa uns anys han recuperat l'ofici per crear el paper de Ca l'Oliver. Camino per els espais on realitzen el paper i respiro dedicació, tradició, ofici, unitat...

La finca de Ca l'Oliver té aigua en abundància, un canal que omple una gran bassa amb ànecs, grans pollancre i un salze "llorón" que n'és el protagonista. També el riu Mediona passa per sota els horts de la finca. En Lluís m'explica que té ganes de cuidar i adequar els espais naturals que rodegen el molí i els horts, pensar una manera de fer l'espai més transitable, acollidor i didàctic de cares al visitant, no només amb la producció artesanal de paper i els horts, sinó també amb un jardí de plantes autòctones, aromàtiques i tradicionals i amb la mateixa vegetació i entorn natural de la zona.

Es veu que fa temps van realitzar un taller de cistelleria del que van quedar molt contents, fins i tot es van animar a plantar algunes vimeteres, que no van cuidar prou bé i no han sobreviscut.

Li explico el meu projecte a en Lluís, ens apropem una mica més i trobem interessos comuns i ponts de comunicació entre ambdós. Finalment decidim plantar unes vimeteres al riu o al canal i fer una construcció de vímet viu. Acordem un dia a les agendes i, sense la peça gaire clara, quedem que jo hi aniré amb vímets, material i eines per treballar i, junts, improvisarem.

Avui hem quedat amb en Lluís, pujo a Sant Quintí de Mediona juntament amb l'Anna, companya de la facultat que també realitza part del seu projecte a Ca l'Oliver. Ella carregada de fibres vegetals per triturar i altres indumentàries que són incapaç d'identificar, i jo carregada de vímets i eines.

Arribem al molí i l'Anna es posa a treballar a dins l'edifici amb la pila holandesa. En Lluís i jo sortim a fora per acabar de veure què construirem i a on. Mentre ens tornem a passejar els espais i descarreguem el material en Lluís m'explica que no es troba gaire bé i que està molt cansat. Anirem a poc a poc i suau.

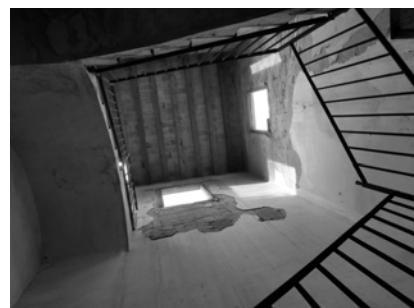

Finalment ens decidim per un espai al costat de la bassa que tenen ganes fer-lo habitable i convidar a la seva utilització. Li plantejo de realitzar un túnel d'entrada per els més petits a aquest espai, tipus laberint, com una porta d'entrada a l'espai natural i a la bassa. Més endavant podran fer-lo dialogar amb la resta de les modificacions de l'espai, inclús parlem de la possibilitat de realitzar un altre túnel d'entrada per més grans, amb els seus propis vímets, més endavant. Seguim donant-li voltes i, sense pensar-nos-ho dues vegades, ens posem a treballar.

Construir amb en Lluís és una experiència molt fluida, entre converses tranquil·les i espais de silenci, cadascun agafem un rol, unes dinàmiques d'acció, ens complementem i anem avançant. Després de tres o quatre hores ja tenim el túnel "acabat", tots dos ens quedem sorpresos de lo fàcil i fluid que ha sigut, tot i que les panxes ja comencen a roncar de gana.

En aquell moment arriba la Pepa, companya d'en Lluís. Ja són passades les tres i ve per anar a dinar tots plegats. Anem a la Braseria, un lloc concorregut del poble on encara podem dinar. Aquest espai a la Braseria ens permet parlar, conèixer la Pepa, descobrir interessos comuns, i sobretot, parlar amb en Lluís de la intervenció que estem realitzant. Allarguem una bona estona i després tornem cap a la finca. Fem quatre fotos i, mentre l'Anna recull, en Lluís m'ensenya la fabrica de paper per dins, m'explica el procés del paper i els diferents papers que tenen. Una sorpresa rere l'altra, quina il·lusió. Faig fotos a l'espai, als papers, a les indumentàries tradicionals amb les que treballen; és un espai preciós. En Lluís em regala una bona pila de papers d'edicions de color limitades, que no tenen al mercat i que són preciosos. Em sento molt agraïda per aquest regal, en el que un artesà m'obsequia amb allò que les seves mans fan soles i que porta fent tota una vida, un paper amb ànima i tradició. S'acaba el dia, deixo l'Anna a l'estació i agafo carretera cap a casa.

Unes setmanes després de la construcció ens intercanviem quatre missatges amb en Lluís, em diu que els vímets ja comencen a brotar. També parlo amb els companys de la facultat perquè m'avisin si algú va a Ca l'Oliver i puc afegir-me a fer una visiteta a l'estructura i a en Lluís.

Quiosc de les estacions

Quiosc de les estacions és la intervenció realitzada al poble de Sant Joan les Fonts. Neix de la proposta de generar un dispositiu espacial vegetal, viu i efímer, des de i per a les característiques específiques del territori de la vora del riu Fluvià i del poble de Sant Joan. Un quiosc o templet des del qual apropar-nos a l'espai natural i habitar-lo, on pugui esdevenir la comunicació íntima, vivencial i d'intercanvi amb l'entorn i amb l'altre.

Doncs la proposta inicia en un treball de camp sobre la vegetació de la vora del riu Fluvià, per saber quin material utilitzarem per a la construcció, i un apropament als agents de la zona, en aquest cas, el personal de l'oficina de turisme, el personal de la brigada de l'ajuntament, alguns veïns de la zona i experts del parc natural. També decideixo proposar-li al meu amic, mestre i cisteller Aleix Grifoll, a qui ajudo puntualment amb la construcció d'estructures vives, si vol formar part de la producció d'aquesta peça.

La decisió de l'emplaçament del quiosc o glorieta ha estat per varis motius. Primer per la seva proximitat amb el poble i per la seva afluència de caminants, també perquè està en un espai natural, entre els límits d'on s'acaba el poble i comencen els boscos. I finalment per les característiques físiques adients per a una construcció viva

i sostenible. Proposem de construir l'estructura a la vora del riu Fluvià per aprofitar que és un espai humit i amb menys necessitat de rec, essent un espai semi-inundable, adient per a una construcció viva i efímera. Decidim realitzar l'estructura amb els brots d'un any de salze i pollancre que hi ha a la vora del riu de la zona on ubicarem la construcció, aprofitant el material autòcton que molts cops és font de residus municipals. M'agrada la ubicació de la glorieta, entre la cascada, el riu i el pont, envoltada pel semi-cercle d'acàcies; un espai o jardí del poble encara poc urbanitzat, on la naturalesa va més ràpid que el personal de l'ajuntament i encara es respira una mica l'aire "despentinat" i fresc del riu.

La construcció de l'estructura la duc a terme conjuntament amb l'Aleix i el personal de jardineria i brigada de l'ajuntament de Sant Joan les Fonts que quotidianament cuiden aquests espais, i també seran els qui realitzaran el manteniment i el procés re-construcció constant de l'estructura efímer, apropiant-se la peça i introduint-la al territori al que pertany.

Un quiosc o glorieta és tradicionalment una petita construcció a l'aire lliure en zones públiques, sovint en parcs, places o jardins de moltes ciutats, normalment oberta per tots els seus costats i

destinada a tot tipus de manifestacions populars, com concerts, teatre, etc. O bé com el templet, destinat a funcions de temple o d'espai per a imatges sagrades. El *Quiosc de les estacions* recupera aquesta idea de pavelló, del francès kiosque, o d'espai per a l'esdevenir en l'espai natural. Un quiosc viu, que canvia en cada estació i que està estretament lligat a aquest espai natural al que vol referir-se. Un dispositiu espacial on cercar aquest espai de manifestacions populars i encontres, com a espai del comú, on habitar l'espai natural, establir una relació amb l'entorn que l'envolta o amb els altres, construir vincles, vivències, relacions d'intimitat o d'introspecció. Més enllà de l'ús que se'n faci, el *Quiosc de les estacions* invita a l'espectador a fer-se seu l'espai.

Dietari *Quiosc de les estacions*
Sant Joan les Fonts

Inici: Febrer 2017

El primer dia que vaig a Sant Joan les Fonts està plovent. Em trobo amb l'Eulàlia, el grup de la facultat i els altres companys que realitzaran alguna peça pel seu projecte final. L'Anna i la Maria de l'ajuntament ens ensenyen les colades basàltiques, el parc de les olors, el molí fondo o molí paperer i ens parlen del Festival de Sant Joan les Flors.

Finalment és amb la Maria amb qui ens coordinem, a qui envio el projecte i amb qui em vaig trobant les setmanes següents per lligar la proposta. L'endemà de la trobada torno a Sant Joan les Fonts amb l'Aleix, l'amic i cisteller a qui proposo de realitzar l'estructura amb mi. Parlem amb la Maria i li ensenyo la zona de la vora del Fluvià, l'impressionant cascada, la colada basàltica, fem una caminada pels boscos de la zona, etc.

Uns dies després vaig a parlar amb la Maria i en Joan, l'alcalde de Sant Joan, els hi explico la proposta i la idea d'ubicar l'estructura a la vora del Fluvià. També cal comprovar que l'estructura compleix la normativa del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa. També aprofitem per fer una volta al poble i m'ensenyen l'estructura de canyes que l'Albert, un arquitecte del poble, està realitzant al costat del Monestir. A Sant Joan les Fonts es respira la familiaritat d'un poble petit i també la gran presència de l'ajuntament a tots els afers del poble.

Una setmana més tard em trobo amb en Manel, un home de 71 anys de Sant Joan que és el responsable d'obres de l'ajuntament. Amb ell acabem de decidir la ubicació de l'estructura i parlem de la vegetació del riu i de quines vares utilitzarem. Fem una volta per tota la zona del Fluvià i la

cascada, m'explica la història dels volcans i les peculiaritats del territori, podríem haver-nos passat el dia xerrant de la geografia d'aquest espai tant ric. Quin lloc més especial!

Durant el mes abans de la construcció vaig varies vegades a Sant Joan, sempre m'acabo trobant amb la Maria i és amb qui comparteixo mes tot el procés de gestació de l'estructura i qui m'explica històries i costums del poble. També em posa al corrent dels comentaris que li fan els veïns del poble sobre l'estructura i l'opinió de la gent que passa per l'oficina de turisme.

El primer dia de la construcció ben d'horta al mati preparo un tupper de dinar per l'Aleix i per mi, carrego una bossa de galetes, fruita, xocolata i un termo de té. El dia que li vaig demanar a l'Aleix si volia participar de la creació de la peça, vam acordar que jo faria el dinar per tots dos a manera d'intercanvi, i bàsicament, perquè li agraden molt els meus plats! M'agrada molt cuinar pels altres i treballar de cuinera vegetariana; he decidit que aquests dies portaré també alguna cosa pels jardineros de Sant Joan.

A primera hora coneixem en Cristian, en Rafa i en Pedro, els treballadors de jardineria i manteniment de l'ajuntament que m'acompanyaran, juntament amb l'Aleix, els pròxims dies. El primer dia de la construcció és in crescendo, ens dediquem a tallar vares de salze i pollancre del Fluvià i a lligar alguns feixos. Arrenquem motors tallant les vares de pollancre que tenim més a prop de l'estructura i després anem a buscar salze. "Saltem" a l'altre riba i la cosa es posa més emocionant,

trobem un paradís de vares de salze! Ens posem a tallar i l'Aleix cada cop està més content.

Mentre tallo vares de més de 6 metres en silenci durant unes quantes hores i el cos treballa amb molta energia, me'n dono compte de l'atreuiment de posar-me a liderar un espai de treball com aquest, en què tots els altres participants són homes, que treballen amb feines físiques amb les que em donen mil voltes. Decideixo establir un joc d'anàlisi i anar veient quins rols ocupem en aquest treball conjunt, a veure com va.

La part més divertida del dia és quan hem de creuar totes les vares de salze d'un costat a l'altre del riu; després de varis invents enginyosos: cordes, nusos, ranxera... i de varis fracassos, l'Aleix, gairebé xop, es posa dins l'aigua per passar les vares a l'altre costat de riu. Vaig tenir sort que aquesta estona em va distreure un veí a dalt el pont i, tot explicant-li el projecte, vaig aprofitar per fer un gran reportatge fotogràfic i escaquejar-me una estoneta de l'aventura passada per aigua. El veí "del pont" és un senyor gran que les finestres del seu menjador donen al riu i a l'estructura, i portava tot el matí atent al moviment que fèiem. Li va agradar molt la proposta i em repetia constantment que estava molt bé que fèssim alguna cosa en aquell espai de riu, que estava abandonat.

Ens mereixem un bon dinar. Tupper del dia 1: Amanida de Quinoa, moltes verdures i sempre olives negres. Un tall de xocolata ben negra i un tros de bona coca. Mentre dinem arriba la Maria a veure com anem i a fer algunes fotos.

A la tarda ens posem a ordenar les vares, més llargues, més primes, més gruixudes, més rectes, més tortes. Deixem els feixos preparats per l'endemà començar a lligar i decidim plegar, se'ns va caient el dia i ja portem moltes hores. Els companys de la brigada han marxat fa unes hores.

El segon dia és molt "resultón", amb tota la feina del dia anterior i posant-nos a treballar de valent, de seguida tenim els pilars aixecats i l'estructura presentada. De bon mati, en Cristian, jardiner del poble i qui realitzarà el manteniment de l'estructura, ens ensenya un nus, l'escanya-mosques, m'ha encantat i l'he fet servir moltíssim. En Cristian té molt interès en temes de bioconstrucció, és amb qui compartirem mes estona els dies següents.

Ens donem compte que a en Rafa li encanta l'excavadora, ahir ho sospitàvem però avui ha sigut evident: arrencar rabasses, posar terra per estalviar-nos palades... Una feineda a mà i un moment amb maquina. Està essent un dia de treball molt fluid i intens, comencem a conèixer-nos i a ocupar cadascú el seu lloc dins l'equip. En Rafa ens ajuda en la construcció sempre que li demanem i quan ens fan falta més mans. Tinc la sensació que tots estan molt atents a si falta alguna cosa i molt implicats en la peça, que bé! D'en Pedro no en parlo gaire perquè està tot el dia desbrossant la zona del voltant i al no treballar amb nosaltres no hi estableixo tanta relació.

Tupper del dia 2: Llenties amb verdures de l'hort i arròs blanc per barrejar. Un tros de coca bona per tothom, pomes i plàtans.

Arriba un veí del poble i li presento l'estructura, m'explica històries d'aquell espai i es pregunta perquè servirà l'estructura i si serà per tothom. Després m'explica les modificacions naturals que hi hagut durant els últims anys en aquell tram del Fluvià i com ell ha viscut els canvis. Al final marxa prou convençut i ens felicita per la feina. El convido a passar demà que encara estarem treballant i sempre que vulgui.

Quan els de la brigada marxen l'Aleix i jo seguim treballant. Aconsegüim marxar a casa amb els arcs petits a lloc i el primer cercle col·locat i lligat. Avui marxem a una hora més decent, estem baldats i veiem que encara ens queda un dia més de feina, com a mínim. Decidim quedar l'endemà més d'hora per avançar i acabar la construcció abans de dinar.

El tercer dia comença amb el peu esquerra però optimista. Anant cap Sant Joan les Fonts a les set del matí tinc pana amb el cotxe, sort que vaig abans que l'Aleix i em pot recollir. Entre grues, traspàs de material i vaques pel cotxe arribem una horeta més tard del previst. A més a més, l'Aleix no es troba gaire bé, però tot aquest enrenou fa que puguem treballar d'una manera més tranquil·la i silenciosa, com si anéssim amb cotó fluix. Tot i així, quan arribem a lloc ens posem a treballar de valent i amb un matí aconseguim tancar l'estructura, en Cristian i jo enfilats a dalt l'escala lligant i l'Aleix fent els feixos a baix. En Rafa segueix amb l'excavadora, traient rabasses, movent pedres... També ens ajuda una bona estona que ens fan falta més mans.

Avui mengem ben ràpid, per acabar quatre detallets i marxar:
Tupper dia 3: Pasta amb quatre coses d'amanida de la nevera
i olives negres. Una barreja ben estranya.

Ens la mirem per tots costats, cadascú diu la seva, fem alguns
retocs i donem la cúpula per acabada!
Arribo a casa aquella tarda baldada, sopo a les vuit i al llit falta
gent..

Uns dies després proposo a l'Aleix de fer una excursió al
poble. La primera parada la fem al monestir perquè l'Aleix
vegi l'estructura de canyes. Després anem a veure la cúpula,
mirem com està i fem quatre fotos, ens trobem a la Maria, ens
diu que a la gent del poble li ha agradat molt l'estructura.
Després d'un té al bar de la piscina ens trobem amb en Manel,
xerrant, xerrant de les aventures de la brigada se'ns fa l'hora
de dinar i marxem cap a casa.

El 20 de Maig realitzem dins la mostra de Sant Joan les
Flors una explicació de la intervenció amb l'Aleix. És una
presentació molt amena i familiar, ideal per a invitar als veïns
del poble a que es facin seu el quiosc: una rave o un espai
de meditació comunitària pels diumenges? Surten moltes
idees, els veïns estan molt contents i tenen ganes de realitzar
més construccions. La presentació és per a mi una conclusió
del procés realitzat i el "florir" d'un dels objectius. M'omple
d'alegria.

Aviari de l'apropament

La intervenció *Aviari de l'apropament* és fruit de la beca de residència de dos setmanes de la facultat de Belles Arts amb el Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat El Forn de Calç, el CACIS. Neix de la proposta de que CACIS, i el territori de l'entorn amb els seus pobles i veïns, pugui esdevenir un context per a realitzar una intervenció espacial des de la qual establir un espai de vivència amb l'entorn. La proximitat del centre amb la naturalesa i amb el pensament sostenible és adient per a aquesta proposta.

El desenvolupament de la intervenció inicia per un reconeixement del territori, del context. Caminades pel torrent de les Tàpies, per els camins d'Artés, anàlisi de la vegetació de la zona, establir contacte amb la Roser, en Joan i la Irene, família que porten l'espai de CACIS i que m'acompanyaran durant la residència i en la realització de la intervenció.

Per a la construcció de l'estructura decideixo portar vímets de la Garrotxa que compro habitualment a un cisteller. Perquè no es perdi la tradició vimetera de la seva comarca en Miquel fa anys que segueix comprant tot el material de les cases veïnes, tot i no poder utilitzar-lo tot i que se li faci malbé en el taller. El pes simbòlic tradicional que tenen aquests vímets fa que els hi tingui

molta estima i que hagi decidit utilitzar-los en moltes intervencions. Moltes de les decisions de la construcció s'aniran prenent en el propi procés de treball i a partir de la influència dels altres participants. El que si està clar és que a diferència de les altres intervencions, la construcció serà en sec, ja que s'ha acabat la temporada de plantació, i un cop construïda plantejarem la idea de fer créixer alguna planta enfiladissa. També utilitzarem lledoner podat en verd del mateix espai de CACIS per a construir l'ànima de l'estructura.

En el procés de construcció de l'estructura no hi ha intervingut un col·lectiu concret, més aviat ha estat un conjunt d'ajudes espontànies. Una part amb la Roser, en Joan i la Irene, altres amics

de la comarca i de la zona de Manresa, la Rosa, companya de la facultat que també realitza la residència, i en David, horticultor, veí de Cabrianes i amic de CACIS. Vull destacar la importància del dietari en aquesta intervenció, realitzat cada dia durant més de dos setmanes i que encara segueix construint-se. Ha servit com a espai per a la reflexió i per emmagatzemar els moments i vincles fora del treball manual, ja que en aquest cas és especialment important, més que en les altres intervencions on el temps d'apropament ha estat més reduït i la construcció de l'estructura ha estat el principal lloc d'encontre i de diàleg.

Un aviari és una gàbia gran que simula un hàbitat natural i permet als ocells volar. Un espai que acull però està obert, que convida a apropar-nos a l'espai natural, però en la metàfora d'estar en un simulacre, en un espai de "confort". Un espai des d'on habitar l'espai natural, individualment o col·lectivament, a partir de la construcció de vincles i vivències. *L'Aviari de l'apropament* és un pont confortable des del que restaurar la convivència amb l'espai natural i involucrar-nos-hi, o dit d'una altra manera, una plataforma des de la que prendre el vol cap a l'hàbitat natural sense simulacre.

Dietari *Aviari de l'Apropament*
CACIS, Calders

Inici: Maig 2017

És diumenge i marxo cap a CACIS. Trec els vímets de l'aigua, carrego el cotxe i preparo amb il·lusió una amanida i una ampolla de ratafia per dinar. Un trajecte per l'eix amb núvols, boira i pluja m'ensenyen un paisatge subtil i humit.

Arribem a CACIS i coneixem en Joan, la Roser i, la seva filla, Irene. Ens presenten l'espai, el taller, els forns de calç, la sala d'exposicions, on actualment hi ha l'exposició *lugar-es / de-tenir-se d'en Pep Mata*, i degustem unes personalitzades paraules d'en Pep sobre les seves màgiques imatges. Compartim un dinar de presentacions i coneixences. Finalment fem una caminada pel bosc de cakis i anem descobrint les instal·lacions que artistes, grups d'alumnes i altres han realitzat. No obstant, la protagonista de la nostre caminada és la vegetació, la farigola per excel·lència, i també els lliris de damunt les cabanyes de vinya restaurades, que com la Roser explica, s'utilitzaven tradicionalment per compactar la terra ja que tenen arrels molt esponjoses i s'estenen horitzontalment.

Avui és dia del treballador, 1 de Maig, dia de reconeixement de la zona i aterratge. Surto a caminar. El paisatge canvia molt ràpid, bosc de pi i alzina, roureda centenària, ginebró, barraques de vinya cada 10 passes. El torrent de les Tàpies treu el cap de tant en tant, el segueixo i em porta a la Font de les Tàpies, un gorg ombrívol amb un sortidor d'aigua i un rentador, és un lloc verdaderament màgic, m'hi encanto una bona estona i segueixo el meu camí. Al mig dia en Joan m'explica que la font havia sigut lloc d'aquellarres i trobades de bruixes.

En Joan em presenta el treball de la Sharon Kallis, artista canadenca que també ha passat per CACIS. La Sharon treballa la creació comunitària de instal·lacions mitjançant restes vegetals, espècies invasives i materials naturals, connectant les comunitats amb les tècniques tradicionals manuals. Me'n deixa un llibre que desprèn vivència i treball manual-social comunitari i consciència ecològica.

A la tarda ens visita en David, amic de CACIS i pagès ecològic veí de Cabrianes. En David ens explica la seva experiència i idees per unir l'estructura geodèsica que vol construir la Rosa, entre converses de tots colors realitzem una senzilla estructura geodèsica amb la seva tècnica. Se'ns fa de nit entre paraules i finalment ens passem els contactes i quedem per tornar-nos a trobar per visitar els seus horts o per anar a conèixer algun artista de la zona.

Un nou matí, fa núvol. Li explico a la Roser de que m'agradaria poder realitzar una intervenció de caràcter efímer, un pont per restaurar la vivència amb l'espai natural, un espai habitable on puguin fer-s'hi reunions, fer cercle... També els hi he explicat una mica el funcionament dels vímets i les idees que tinc per la construcció. Després ens ensenya a la Rosa i a mi com treballar la vidalba per a cosir o trenar, com pelar i extreure la pell del pollancre i ens explica característiques de la vegetació de la zona, plantes invasives, clima, etc.

Avui al matí arriben uns alumnes d'una escola de Manresa, per fer un taller de dinàmiques d'intervenció amb branques i material trobat al bosc i un altre de pigmentació amb flors i plantes, quant aprenentatge amb poques hores! A la tarda

construeixo una petita maqueta i tot estranya me'n vaig a caminar, fins a Artés i tornar, necessito posar el cos en marxa per seguir donant-li voltes a la intervenció. Desordre interior, caos exterior.

Passo un parell de dies de classes a Barcelona i d'interacció més exterior que interior perfectes per aclarir algunes idees del projecte. I dissabte al matí em torno a trobar amb en Joan i la Roser, decidim el lloc on construirem la gàbia o cúpula, també triem els lledoners que fan falta per a construir l'ànima de l'estructura. Avui és dia de preparació, de gestació, triar i preparar els lledoners, preparar la zona on construirem la cúpula, preparar tots els vímets per mides i sense branques. Començo a notar com el cos s'activa per treballar, les mans també s'estan preparant, ja tinc algun call i unes quantes ferides, les galtes vermelles del sol i la sensació viva d'estar treballant de sol a sol a la natura, fora de les quatre parets. Em cal una gimnàstica corporal, tàctil, prèvia per restaurar la convivència amb el medi natural. Tant com puc, i a pesar de la situació personal d'en Joan, la Roser i la Irene, els invito a ajuntar-se amb mi quan vulguin per compartir junts la construcció de l'estructura.

A l'ocàs, a última hora del dia, decideixo fer algunes proves pictòriques, tipus monotípia, a "modo" de diari de paisatge, quasi botànic, dels últims dies. Clavells o piriipis, fòssils, lledoners, pa de pastor...

Avui hem començat a construir! Amb la companyia i ajuda d'en Joan i la Rosa hem construït els arcs estructurals amb lledoner, tres arcs que divideixen la cúpula de forma hexagonal. Cada

branca té la seva singularitat i juguem amb les forces, les tensions i l'elasticitat per anar anivellant els arcs uns amb els altres i empalmar branques allà on cal. Un jorn de treball en equip, converses i sol de galtes vermelles, un diumenge en tota regla, cervesa i olives abans de dinar. En Joan, un pou de coneixement i de curiositat pel que l'envolta, hem escoltat ocells, detectat fòssils, après d'insectes, de plantes...

Un nou matí ben calorós, començo a aixecar les parets de l'estructura, trec els vímets de l'aigua i em poso a trenar. Quan el sol ja no em deixa treballar més arriba una inesperada i bonica visita d'en Pol, en Marc i en Marcel·lí, hem compartit un dinar de flors i plantes, gairebé hem fet un taller de botànica, i després els hi he presentat l'estructura, les eines, l'espai. Ensenyar-los com funcionen les tensions, com es trena, que els vímets volen un tracte curós i sensible i que cal escoltar-los i explicar-los-hi què vols fer amb ells. Si se't posen de cul no aniran allà on vols. Quan tinc algú mirant prenc més consciència del moviment de les meves mans, i també de les seves accions. Abans de que caigués del tot el sol hem baixat la Font de les Tàpies, amb una caminada plena d'aromes i perseguint plantes comestibles; tot i l'aigua congelada hem aconseguit fer un bany amb les truites. De tornada m'he sorprès de les grans mates de ruda silvestre del camí, feia molt que no veia ruda fora d'entorns domèstics, ha sigut una gran alegria. Un dia sensible i llarg, passat per sol, aigua i olors de tots sabors, la monotípia d'avui és la ruda.

De nou s'aixeca el dia i segueixo trenant l'estructura, al matí amb ajuda de la Irene i la Rosa i a la tarda tenim la visita d'en David i d'en Pol. És curiós el contrast de com en Pol

trenava ahir els vímets i com ho fa avui; suposo que el fet d'haver tingut un espai temps més dilatat i gràcies a la seva sensibilitat puc percebre com la seva implicació amb el trenat és molt diferent. Avui treballem silenciosament, més suau i amb més fluïdesa. Em transporto als tallers de cistelleria d'Almenar, també amb molta calor i amb espais dilatats de silenci i dedicació absoluta a l'acció de teixir.

Últim dia, avui acabem. La Irene i la Roser baixen a ajudar-me, a acompanyar l'última etapa de la construcció, també en Roc i la Trufa ens acompanyen. Fem bona feina, reflexionar i trenar van molt lligats avui, el treball dels acabats és més delicat, més subtil, més lent. Aprofitem l'espai de conversa que propicia la construcció i parlem de què plantarem perquè s'enfili a la gàbia, que ara ja s'assembla més a un aviari. Potser kiwi, que fa tronc ràpid i és enfiladís? Parra seria molt bucòlic, però té un creixement molt lent... També se'ns acut plantar mongeteres o tomateres, una planta caduca però que traurà fruit molt aviat, una cúpula permacultural? Coincidim amb la Roser que els tomàquets de cor de bou o de pera, collits i menjats al moment, són el millor producte de l'estiu! A la tarda acabo de construir la gàbia i sense donar-me'n compte quedo en un estat de "vagotomia", com diria el meu pare, o de relaxació. No paro de fer badalls. Abans de que tanquin les botigues anem a Artés amb la Irene a buscar pa i cervesa, per acabar rodó el dia. Coneix la meva devoció pel pa bo i em porta a Can Ton, un forn de pa de quatre generacions de forners i forneres d'Artés, on fan pa de tot tipus, artesanal i ecològic, i també pastes casolanes. M'enduc un pa boníssim, de mil cereals diferents. No ens en podem estar i la Irene es compra uns carquinyolis de xocolata i jo unes ulleres casolanes

boníssimes, les millors que he provat. Dissabte abans de marxar hi tornaré a anar.

Cada cop veig més clar de plantar tomaqueres. Aquest any la Roser i en Joan no faran hort, però com a mínim podran menjar quatre tomàquets de l'aviari. Ja m'han recomanat un bon lloc per anar a comprar planter.

Avui és dia de capítols breus. Al migdia ha vingut a dinar l'Aitor, ha pogut veure la construcció acabada i també conèixer l'espai de CACIS. Estic contenta de poder compartir de manera propera amb companys de la facultat! A la tarda ens trobem amb en David i visitem Cal Gras, on passem la tarda entre converses i té. A última hora del vespre fem una visita a l'hort d'en David. Un hort preciós, sobretot per la manera com en David viu tot aquest saber popular i com el transmet. Té tot de fruiters i hortalisses autòctones: una parra amb gust a maduixa, un nesprer de nespres marrons, roser silvestre, pèsols negres de flor lila, varietats raríssimes d'enciams i escaroles i un sense fi de plantes peculiars i sabers d'horticultura tradicional i autòctona. M'emporto un esqueix d'una planta que els francesos anomenen carxofa de terra, molt alta i de flor grossa, com un gira-sol. Podria passar-me dies escoltant historietes sobre plantes, fruites i verdures. Com nosaltres, demà en David plantarà les tomateres d'aquest any.

Avui al mati baixem a Artés amb la Roser a comprar planter de tomateres, cor de bou i de penjar, també pa d'espelta al forn de pa Can Ton. Parlem de la intervenció, sento que encara està sedimentant, em costa parlar-ne. Al mig dia plantem les tomateres, la llavor ja està col·locada, ara cal esperar

que creixin i madurin, que s'enllacin al ritme de l'entorn i es fusionin amb la gàbia. El ritme de fusió amb l'entorn natural sempre és lent, suposo que més complicat per nosaltres que per una tomatera...

Altre cop som diumenge, fem un dinar de tancament amb la Rosa, en Pep i la Roser, fem valoració de l'estada i xerrem dels projectes. Ha sigut un sobretaula ben intens i fructífer, sento que s'ha mogut alguna peça i que em serà d'utilitat a l'hora de plantejar el projecte. Em sento molt agraïda a la Roser, en Joan i la Irene per obrir-me el seu espai i suport en la creació d'aquesta intervenció i per l'espai de reflexió que m'he permès obrir estan a CACIS. Quedem que aniré a visitar-los, a ells i a les tomateres, d'aquí unes setmanes, i a l'Agost per fer la celebració de l'amanida de tomàquet.

Torno a casa remoguda, perfecte per gestar la part que em queda del projecte i posar-li paraules a tot el viscut.

Un mes més tard, ja som inicis de Juny, rebo un missatge de l'Irene per dir-me que les tomateres estan ben maques i ja comencen a treure flors.

CONCLUSIONS

Al buscar unes paraules per concloure aquest treball m'és inevitable pensar en que aquesta conclusió fa referència també al final d'una etapa i a tot un procés d'aprenentatge realitzat els últims anys. Alhora considero que les reflexions que s'articulen en aquest treball m'ha servit per plantar noves llavors i maneres de fer i pensar, i lluny de ser un final, és el començament d'una veu més sincera.

Haver estat en contacte amb moltes persones de diferents contextos durant el procés de treball m'ha obligat a mantenir un fer més acurat, més sensible a les diferents situacions. Aquesta condició m'ha ajudat en molts moments a saciar els meus neguits de fer, comunicar-me i aprendre de múltiples maneres, i en molts altres m'ha posat entre l'espasa i la paret, indefensa i sense capacitat de maniobrar. Tot i així, crec que la influència d'aquests contextos tant variats ha afavorit molt el treball i ha modificat fins a últim moment les meves reflexions, ajudant-me a donar-li una mirada més transversal a les propostes.

Amb totes les intervencions ja construïdes i veient evolucionar l'impacte que generen en el seu entorn he pogut tornar a l'inici, al fil de llum que em va captivar de la cistelleria i a reformular-lo. Ara

entenc més coses. I és que la cistelleria, igual que altres disciplines artesanals, té quelcom ancestral rere la pràctica manual, una manera de fer i pensar la vida sensible, senzilla, amb escolta, etc., que no es recupera necessàriament per la repetició tècnica. Com si d'un jardí epicuri es tractés, el procés de treball realitzat m'ha permès estirar del fil i indagar maneres d'afavorir la convivència en pro d'aquesta qualitat que de manera intuïtiva vull rescatar de la pràctica manual artesanal, i del món cisteller en particular. Doncs ha estat evident que els encontres de cos entre persones, i amb un "fer manual" concret, és un entorn privilegiat per a que esdevingui un estar sensible, atent, i favorable a l'intercanvi i al diàleg.

A més a més, i fent referència a l'altre pilar de la proposta, aquest jardí mencionat anteriorment té molt a veure amb l'espai que fa falta per a que esdevingui l'escolta i la proximitat sensible vers la naturalesa. I és que el que afavoreix un intercanvi de coneixements i de diàleg amb l'altre, també afavoreix un diàleg d'un altre índole amb l'espai que ens envolta.

També mencionar el fet de que el procés de socialització i comunicació que volen propiciar aquestes construccions, no ha fet més que germinar i començar a brotar. Doncs els dietaris no

estan tancats, ni el procés d'escolta vers l'impacte d'aquestes intervencions. Les peces són efímeres però tenen una longevitat prou llarga com perquè els veïns i la comunitat del territori pugui dissenyar distintes formes d'habitar aquests espais.

Aquest treball no vol ser unidireccional, en ell estan presents una multiplicitat d'interessos i àrees que han hagut d'anar adquirint proporció i influència justa per a adquirir solidesa i continuïtat. El fet d'haver realitzat varies intervencions ha ajudat molt a desenvolupar aquest joc d'equilibris i moviments fins a aconseguir el conjunt d'un fractal on trobar l'evolució, el creixement i l'harmonia de la proposta general.

Intervenció *Quiosc de les estacions*,
Sant Joan les Fonts.
Superior: Principis de Març.
Inferior: Mitjans de Maig.

BIBLIOGRAFIA

- ALBELDA, José y SABORIT, José. La construcción de la naturaleza, Valencia, Generalitat Valenciana, 1997.
- AUGE, Marc. Los no lugares. Espacios del anonimato. Antropología sobre la modernidad. 1993.
- AUGE, Marc. ¿Por qué vivimos? Por una antropología de los fines. Ed. Gedisa, Barcelona, 2004.
- CANO, Fernando. Tesis doctoral La actitud ante la naturaleza en el arte actual, Universidad Complutenses de Madrid.
- CIRLOT, Juan Eduardo. Diccionario de los símbolos, Círculo de Lectores, Madrid, 1997.
- DUBOS, René. Pensar globalmente, actuar localmente. Escritos sobre ecología y sociedad. Edició de Carmen Madorrán Ayerra. Ed. Catarata, 2016.
- HEIDEGGER, Martin. Construir, habitar, pensar. Trad. Eustaquio Barjau, en Conferencias y artículos, Ed. Serbal, España, 1994.
- HERNÁNDEZ, Ascensión. Miradas sobre la obra de Tadashi Kawamata: Los documentales de Gilles Coudert.
- LOREN, Lucía. Arte y territorio. Intervención artística para la reocnstrucción del medio natural y cultural. Arte, educación y cultura. Aportaciones desde la periferia. COLBAA: Jaén, 2012.
- MADERUELO, José. Actas: el jardín como arte, Huesca, Diputación de Huesca, 1997.
- MADERUELO, José. La idea de espacio en la arquitectura y el arte contemporáneos, 1960-1989, 2016.
- MARTÍNEZ, Cauautli Exal. Estrategias del arte participativo: entre la micro-política y el software social, AusArt Journal for Research in Art. 4, 2016, pp.207-216.
- MATOS, Gregoria. Tesis doctoral Intervenciones Artísticas en "Espacios naturales": España (1970-2006), Universidad Complutenses de Madrid, 2008.
- MAZUERA, Eduardo. Dearq 19: Arquitectura y antropología, Universidad de los Andes, diciembre 2016.
- MIGUEL, Mijo. Arquitecturas colectivas para espacios del común, AusArt Journal for Research in Art. 2, 2014, pp.264-272.
- NAGASAWA, Hidetoshi. El jardín de Abeona. Una conversación con Nagasawa a cargo de Marco Scotini, en Actas. El jardín como arte, Huesca, Diputación de Huesca, 1997.
- OKAKURA, Kakuzo. El libro del té. La Ceremonia del Té japonesa (Cha no Yu). Ed. Miraguano, Madrid, 2012.
- PERAN, Martí. Arquitecturas en el arte contemporaneo. Boletín CASM 30, 2006.

- RAQUEJO, Tonia. Arte, ciencia y naturaleza. Del paisaje artificial al paisaje natural, Neutra 09/10, julio 2003
- SABORIT, José. Las Artes de Atilio y el Jardín Epicúreo, en <<http://atiliodoreste.blogspot.com/>>.
- SENNET, Richard. El artesano. Ed. Eneagrama, Barcelona, 2009.
- WILSON, Frank R., La mano: De cómo su uso configura el cerebro, el lenguaje y la cultura humana. Ed. Tusquets, Barcelona, 2002.